

Stiftelsen norsk Okkupasjonshistorie, 2014

Riksyriker Gündelach konjurerer med forsvareren i retten.

Kultursvikerer Gündelach i retten

Å høre artiklene mine nå, er som å høre en hul røst fra en
en fortid. — Jeg lå under for en psykose

**Fant bare seg selv kvalifisert til diktergasje.
De andre var naive arbeidere**

I formiddag begynte agmannsretten, under lagmann Solems administrasjon, å behandle saken mot forfatteren Kristen Gündelach.

Gündelach ble 6. november fremstilt i retten sammen med David Monrad Johansen, men saken hans ble utsatt da forsvareren, overrettssakfører F. H. N. var syk. Gündelach hevdet ved samme høve at forsvarer hans ikke var tilstrekkelig forberedt.

Monrad Johansen ble i sin tid dømt for 5 1/2 års tvangsarbeid. Gündelach har nok ingen grunn til å regne med noen lavere straff — heller tvært imot.

KUNSTNERRAD OG KULTURTING

Under okkupasjonen spilte Gündelach en meget aktiv rolle. Akt 12. april 1940 meldte han seg inn i NS. Høsten samme året ble han medlem av det konsultative kunstnerrådet, og sto som medlem helt til frigjøringen.

25. september 1942 ble Gündelach medlem av Kulturtinget, som var et viktig

ledd i Quislings forsøk på å nazifisere Norge.

I domspremisene i dommen over David Monrad Johansen, så rammes en som har deltatt i kulturtinget såvel av straffelovens § 86 og § 98.

ARTIKLER

Under hele okkupasjonen drev Gündelach en utstrakt skribentvirksomhet og leverte artikler og bidrag til nazistiske aviser og publikasjoner som «Fritt Folk», «Norsk Arbeidsliv», «Munin», «Hugin», «N. S. Månedshæfte» og «Norsk-Tysk Tidsskrift». Bidragene gir uttrykk for motstand mot den nasjonale fronten og forherligelse av NS og tyskerne. Således blant annet artiklene «Hva er sabotasje?», «Miljøets straffeskyld», «Bibelen som kodensøkkel», «Hjelpeprester i alle kirkesogn for å varetta NS-folks religiøse behov» og «Min mening om den Norske legion». I disse artiklene edler Gündelach med blonsier og roe over frontkjemperne og deres innsats. Et sted hevder han således at en frontkjemper er verd sin egen vekt i gull, og det går til tusen jøssinger på en frontkjemper. Gündelach spør heller ikke på ordene når han går løs på forræder-jøssingene, som ikke vil forstå hva som er det beste for landet vårt.

EN BEDRØVET GÜNDELACH

Kristen Gündelach fulgte nøye med i lagmann Solems opplesing av tiltalebeslutningen og aktors — statsadvokat Brynjulf Bull — dokumentasjon av en rekke artikler.

For det meste satt Gündelach med et gravgrovt ansikt og bedrøvede øyne og fulgte nøye med. Bare av og til var det et tillopp til et skjært smil når aktor slørte en kraftsats fra Gündelachs storehetstid, men det var meget sjelden.

— Fortsettelse 6. side —

AKTORS INNLEGG

Aktor begynte med at det er godt gjort at tiltalte har handlet slik som det er nevnt i tiltalebeslutningen. Det er helt klart at denne virksomheten er å yte bistand til fienden. Dette er så meget mer alvorlig i og med at det gjelder en mann med et så pass kjent navn som tiltalte.

Det var ikke mange folk med anseelse som sluttet opp om NS. De få som gjorde det, ble derfor dyrket og fremholdt i ethvert høve.

Han måtte være klar over, at da han gikk inn i NS, ytet han en meget effektiv bistand. Ved siden av dette skrev han en rekke artikler som det ikke her er nødvendig å komme inn på. De viser alle en uavkortet stillingstagen for nazistene og tyskerne.

Når det gjelder deltagelsen i Kulturtinget, måtte det være klart for tiltalte, at dette var et ledd i en forfatningsreform. Det kom til uttrykk såvel på foreritinget og i Fritt Folk som tiltalte var fast medarbeider i.

Det er påtaletungdighetens oppfatning at de folk som har prøvd å pådytte nordmennene den nazistiske tankegangen må dømmes strengt.

Aktor sluttet sitt innlegg med å nedlegge påstand om 10 års tvangsarbeid, tanke av de rettighetene som er nevnt i landsviksaksanordningens § 11 punkt 1, 5, 7, 8 i 10 år og inndraging av 6 475 kroner.

FORSVARERENS INNLEGG

Forsvareren — overrettssakfører Fyhn — hevdet blant annet i sitt innlegg at en kunne ikke se på Gündelachs artikler med de samme øynene som en kunne gjøre om de var skrevet av en politisk journalist eller en profesjonell politiker. Gündelach var dikter som satt fra morgen til kveld ved sitt arbeidsbord, og når han grep aktivt inn i aktuelle spørsmål så var det på grunnlag av det han leste i avisene. Den er riktig den karakteristikk som Fredrik Pærellus ga: Utenom lyrikken er Kristen Gündelach et fe.

Forsvareren hevdet videre at Gündelach ikke hadde forstått at han medvirket til å endre statsforfatningen ved å gå inn i kulturtinget. Derfor kunne han heller ikke dømmes for det.

Gündelach har ikke vært noen kjent forfatter. Riktig nok er han kjent her i byen. Men det er ikke på grunn av sine dikt og artikler, men på grunn av sitt originale utseende.

Aktor sluttet sitt innlegg med å nedlegge påstand om at tiltalte måtte bli dømt mildest mulig.

Klokka 15.45 i ettermiddag vil det bli avsagt dom i saken mot Kristen Gündelach.

EN HEL LISTE

I sitt orienterende foredrag nevnte aktor at det var umulig å dokumentere alle de artiklene som Gündelach har skrevet. Han nøyde seg med å overlevere retten en liste over en del artikler som ikke er nevnt i tiltalebeslutningen. På listen sto blant annet de beryktede artiklene: De intellektuelles forræderi, Bibelen som kodensøkkel, Antinazistene er sabotører. En biskop spiller for gallegiet. Førere i stedet for sprellmenn osv.

GÜNDELACHS FORKLARING

Lagmann Solem gikk deretter over til å avhøre Kristen Gündelach som til å begynne med forklarte seg uklart, støtende og rotet om sin innmelding i NS.

Lagm.: Har De gått med merke? — Ja, en tid — jeg tror det var i 1940—41.

— De var medlem av det konsultative råd?

— Ja, jeg gikk inn etter anmodning fra Lunde.

— Hadde De noen godtgjørelse? — 100 kroner måneden. Jeg hørte nemlig til arbeidsutvalget som besto av 3 mann — Wilhelm Rasmussen, arkitekt Essendropp og meg.

— Hva hadde arbeidsutvalget å gjøre?

— Det holdt møter og behandlet saker som departementet spurte det råds om.

— Ebbet ikke det konsultative råd etter hvert ut?

— Jo, det gjorde det. (Gündelach sukket tungt).

— Hadde De noe med statens stipendier å gjøre?

— De ble forelagt Finn Halvorsen, Asmund Sveen og meg som innstilte.

— Var det andre ting De gjorde?

— Jeg ble stadig forelagt bunker av bøker til uttalelse om diktergasje. Det ble imidlertid alltid avslått.

— Pikk De ikke selv diktergasje?

— Jo, jeg fikk det.

— De syntes altså at De var den mest kvalifiserte til å få diktergasje?

— De som søkte, var bare naive outsiders. Jeg mente at jeg selv var kvalifisert til diktergasje i og med at jeg i 1940 hadde gitt ut min beste

bok — en bok som fikk en enstemmig god presee.

Lagmannen gikk deretter over til å eksaminere Gündelach om hans virksomhet i Kulturtinget.

Gündelach prøvde å vri seg unna det han hadde vært med på på tinget, og hevdet at han hele tiden mente at Kulturtinget var en direkte fortsettelse av det konsultative rådet.

— Skjønte De ikke at kulturtinget var et ledd i Quislings forsøk på å forandre den norske statsforfatning?

— Jeg anså kulturtinget som en papirmølle. Kulturtinget interesserte meg forresten ikke særlig. Jeg interesserte meg heller ikke for NS. I 1944 sa jeg også fra at NS hadde spilt fallitt på kulturområdet.

Lagmannen foreholdt nå Gündelach en del av artiklene.

— Har De skrevet disse?

— Ja.

— De bærer ikke preg av at De tok avstand fra NS akkurat?

— Til å begynne med la jeg under for en psykose som så mange andre. Nå ser man godt at den er det som å høre en hul røst fra en fortid. — Fortsettelse 6. side. —

Påstand om 10 års tvangsarbeid for Kristen Gündelach

Delvis tillitstap

og inndraging av 6475 kroner

Forsvareren: Utenom lyrikken er Gündelach et fe

— Fortsettelse fra 6. side —

ALDRI PROPAGANDA

Under den videre avhøringen hevdet Kristen Gündelach at han aldri hadde skrevet artikler for å drive propaganda for NS og tyskerne.

Lagmann Solem leste nå opp en artikkel som Gündelach skrev etter Jonas Lles herjinger i Svolvær i 1941.

— Forsvarer De ikke her Jonas Lles fremgangsmåte?

Jeg visste ikke hva Jonas Lles hadde gjort. Jeg ville bare forklare det psykologiske og rettslige ansvaret som jeg hadde for det som skjedde. Det var absolutt ikke forsvar eller propaganda.

(I Svolvær ble det arrestert en rekke personer og mange hus ble avskvidt etter en raid da nazistene på stedet ble hentet. Dette stod det om i alle avisene).

EN ANNEN FIKK ÆREN

Forsvareren: — Har De ikke skrevet mot NS også i forbindelse med «Norsk And og Vilje» er analog?

— Jo, høsten 1941 skrev jeg en artikkel om «Norsk And og Vilje» og kritiserte meget skarpt at den var så ensidig. Blant annet etterlyste jeg Øverlands jubileumskantate. Gudbrand Lunde ble meget oppbrakt over denne artikkelen, men han lot sitt sinn gå ut over en annen — nemlig Anton Beinet i Dagbladet.

Beinet fulgte mitt eksempel og tok bladet fra munnen i sin anmeldelse i Dagbladet. Resultatet ble at han fikk det skriveforbudet som jeg skulle ha hatt.

DET BLE JEG MEGET SINT OVER

Lagm.: — Når var det De skrev den anmeldelsen?

— Høsten 1941.

— Likevel gikk De inn i Kulturtinget kort etter?

— Det var noe annet. Det var et nødvendig ledd i en lang utviklingsvekkelse.

ET VITNE

Som eneste vitne ble avhørt forfatteren Fredrik Pærellus, som har kjent Gündelach i 30 år. Pærellus snakket flere ganger